

Hej,

poniżej znajdziesz najważniejsze informacje związane z *Lalką*. To „pigułka wiedzy”, zatem musiałam dokonać koniecznych skrótów, uproszczeń i uogólnień. Pamiętaj, aby **rozwinąć** oraz potwierdzić te treści podczas własnej nauki :)

Zachowaj te notatki tylko dla siebie :)

Informacje ogólne	
data wydania	1890 (jako książkę), od 1887-1889 drukowano ją w formie powieści odcinkowej w dzienniku „Kurier Codzienny”
czas akcji	1878-1879
miejsce akcji	Warszawa, Paryż, Zaslówek, Zaslów
rodzaj	epika
gatunek	powieść realistyczna (cechy m.in.: czas i miejsce są ściśle określone i precyzyjnie przedstawione, występują zindywidualizowane postaci o oryginalnej psychice, ukazana zostaje panorama społeczeństwa, obecność narratora trzecioosobowego itp.)
geneza i krótko o autorze	powieść jest efektem dziennikarskich doświadczeń oraz zainteresowania Prusa (Aleksandra Głowackiego) społeczeństwem; sam autor mówił, iż chciał ukazać idealistów na społecznym tle; zainspirował go także odbywający się w Wiedniu proces o kradzież lalki
narracja	ma charakter dwugłosowy – o wydarzeniach dowiadujemy się od narratora trzecioosobowego, ale także z pamiętnika utrzymanego w konwencji gawędy, który prowadzi subiekt Rzecki (narracja pierwszoosobowa)
język ezopowy	gdy Prus pisze np. o kwestiach historycznych, to stosuje niedomówienia, metafory, metonimie itp., które są zrozumiałe dla czytelnika, a nie dla cenzora

- **Co oznacza tytuł powieści?**

- ✓ lalka, czyli Izabela Łęcka
- ✓ odniesienie do procesu o lalkę, który baronowa Krzeszowska wytoczyła Helenie Stawskiej
- ✓ odwołanie do marionetek pojawiających się w powieści w scenie ustawiania zabawek na wystawie przez Rzeckiego (porównuje on ruch lalek do zachowania ludzi „Zdaje im się, że robią, co chcą, a robią tylko to, co im każe sprężyna, taka ślepa jak one”); *theatrum mundi* (życie człowieka to krótki występ na scenie, której zasady ustala reżyser; jako lalkę można również traktować Wokulskiego)
- ✓ odniesienie do wypowiedzi prezesowej Zaslawskiej, w której ta nazywa lalką Ewelinę Janock

• Losy Stanisława Wokulskiego

Gdy rodzina Wokulskich zubożała, Stanisław poszedł do pracy, aby zdobyć fundusze na kształcenie. Przyjęto go do winiarni Hopfera. Później wstąpił do Szkoły Przygotowawczej, następnie do Szkoły Głównej. Naukę jednak przerwał i wziął udział w powstaniu styczniowym, przez co został zesłany na Syberię.

Gdy wrócił do Warszawy, miał kłopoty ze znalezieniem posady. Został przyjęty do sklepu Jana Mincla. Po śmierci pracodawcy ożenił się z jego żoną (znacznie starszą kobietą). Związek ten bardzo go męczył. Szybko owdowiał i odziedziczył spory majątek, to jednak nie przywróciło mu sił życiowych. Stało się to dopiero, gdy zakochał się od pierwszego wejrzenia w Izabeli Łęckiej, którą zobaczył w teatrze. To dla niej wyjechał na wojnę rosyjsko-turecką – chciał zdobyć znaczny majątek, aby móc konkurować o jej rękę.

Gdy wrócił do Warszawy jako zamożny kupiec, starał się zdobyć ukochaną – uruchomił nowy sklep, powołał do życia spółkę handlową z udziałem arystokracji, spełniał prośby Izabeli. Niezależnie od tych działań (choć często z powodu miłosnych wzruszeń) pomagał także osobom z najbiedniejszych warstw społecznych (prostytutka Marianna, Węgiełek).

Kiedy jego starania o Izabelę nie przynosiły spodziewanych rezultatów, wyjechał do Paryża, gdzie spotkał profesora Geista, z którym chciał pracować naukowo. Nie mógł jednak zapomnieć o ukochanej i wystarczył list od prezesowej Zasławskiej, aby natychmiast powrócić do kraju. W wyniku licznych zabiegów stał się narzeczonym Izabeli, ale podczas jednej ze wspólnych podróży odkrył (podsluchując rozmowę w języku angielskim), iż Izabela najpewniej prowadzi romans z Kazimierzem Starskim, swoim kuzynem.

Jego losy zakończyły się nagłym zniknięciem:

- ✓ jedni twierdzili, że bohater popełnił samobójstwo (w ruinach zasławskiego zamku),
- ✓ drudzy z kolei – że wyjechał do Paryża i rozpoczął pracę naukową z Geistem,
- ✓ a jeszcze inni, że za granicą Stanisław rozpoczął całkiem nowe życie.

• Stanisław Wokulski jako romantyk i pozytywista

Stanisław Wokulski	
ROMANTYK	POZYTYWISTA
<ul style="list-style-type: none"> • nieszczęśliwie zakochany – idealizuje swoją wybrankę • jest samotny, nie rozumieją go inni kupcy; ma majątek, ale nie należy do arystokracji • kieruje się emocjami, jest wrażliwy • jest postacią tragiczną – musi wciąż dokonywać wyboru pomiędzy różnymi wartościami (miłość a praca) • zaangażowany w powstanie styczniowe, zesłany na Sybir 	<ul style="list-style-type: none"> • fascynuje się nauką i techniką (pomaga finansowo Geistowi i Ochockiemu) • praca stanowi dla niego wartość (pracuje od dzieciństwa) • awansuje społecznie • pomaga innym w sposób bezinteresowny • kieruje się rozumem, jest przedsiębiorczy • pieniądze są dla niego ważne • dba o kompetencje zawodowe

jego losy kończą się tajemniczo (może zginął pod gruzami zamku w Zasławku, a może wyjechał do Paryża)	realizuje hasła pozytywistyczne (asymilacja Żydów, praca u podstaw, praca organiczna)

- Wybrani bohaterowie**

Stanisław Wokulski	pochodzi ze zubożałej rodziny szlacheckiej, ale dorabia się fortuny jako kupiec; zakochany w Izabeli Łęckiej (idealista miłości)
Ignacy Rzecki	jako młodzieniec bierze udział w Wiośnie Ludów (uczestnik kampanii węgierskiej); przyjaciel Stanisława, najważniejszy subiekt w jego sklepie; jeden z narratorów powieści (prowadzi <i>Pamiętnik starego subiekta</i>); zwolennik Napoleona (idealista polityczny), uczciwy i zdziwaczały; zakochany w Helenie Stawskiej, której nigdy nie wyjawia swojego uczucia
Izabela Łęcka	arystokratka przekonana o szczególnej roli swojej klasy; córka Tomasza Łęckiego; kobieta ponadprzeciętnej urody; nie znała problemów realnego świata; nie kochała Wokulskiego, ale zgodziła się za niego wyjść, kokietka
Tomasz Łęcki	ojciec Izabeli, naiwny arystokrata, bankrut, wdowiec
Julian Ochocki	arystokrata, naukowiec (idealista nauki); marzy o odkryciu wynalazków, które przysłużą się ludzkości; nie zważa na szczęście osobiste
Profesor Geist	naukowiec mieszkający w Paryżu, wynalazł metal lżejszy od wody, proponuje Wokulskiemu współpracę
Kazimierz Starski	arystokrata, flirciarz (romansuje z Eweliną Janocką, najpewniej Izabelą, zaleca się do Kazimierzy Wąsowskiej); człowiek o wątpliwej moralności
Baronowa Krzeszowska	arystokratka; rozpacza po śmierci swojej kilkuletniej córki, choć od zdarzenia minęło już sporo czasu; wytacza proces Helenie Stawskiej o kradzież lalki; toczy „wojnę” ze studentami zamieszkującymi jej kamienicę
Maruszewicz	potomek arystokratów, hazardzista, oszust, współpracuje z Krzeszowskim
Baron Krzeszowski	arystokrata, bankrut, toczy ciągle spory ze swoją małżonką;

	pojedyнкуje się z Wokulskim i przegrywa
Kazimiera Wąsowska	arystokratka, kobieta samodzielna i interesująca, sympatyzuje z Wokulskim, choć często toczy z nim potyczki słowne
Prezesowa Zasławska	arystokratka, która umiejętnie zarządza swoim majątkiem i dba o potrzebujących; starsza kobieta; za młodu kochała stryja Wokulskiego, dlatego darzy Stanisława dużą sympatią; umiera na kartach książki
Baron Dalski i Ewelina Janocka	narzeczeni (chorowity starzec i jego młoda wybranka); Ewelina zdradza barona z Kazimierzem Starskim, co wychodzi na jaw
pani Meliton	na zlecenie zamożnych pośredniczy w załatwianiu delikatnych spraw, np. dostarcza Wokulskiemu informacje o porach spacerów Izabeli Łęckiej
Helena Stawska	piękna, pracowita i uczciwa kobieta, której mąż zaginął; baronowa Krzeszowska wytacza jej proces o kradzież lalki
pani Misiewiczowa	matka Heleny, darzy sympatią i wdzięcznością Wokulskiego oraz Rzeckiego
Suzin	przyjaciel Stanisława; Wokulski robił z nim lukratywne interesy
subiekci w sklepie Wokulskiego	Mraczewski (flirciarz, na koniec książki żeni się z Heleną Stawską), Klein (socjalista), Zięba (łatwo zaprzyjaźnia się z innymi), Lisiecki (antysemita), Henryk Szlangbaum (przejmuje interesy Wokulskiego)
Minclowie	rodzina, w której sklepie doświadczenie kupieckie zdobywał Wokulski; potem Stanisław ożenił z nią z owdowiałą Małgorzatą Mincel (kobieta szybko zmarła)
studenci medycyny	osoby o konkretnych poglądach i oryginalnych pomysłach (humor), zajmują mieszkanie nad baronową Krzeszowską; np. gdy ta wychyla głowę przez okno, oblewają ją wodą
przedstawiciele ludu	Marianna (kobieta lekkich obyczajów), Wysocki (furman) i jego brat dróżnik, Węgiełek (rzemieślnik, żeni się z Marianną)

- **Obraz społeczeństwa**

Zachowaj te notatki tylko dla siebie :)

Nazwa stanu	Wybrani przedstawiciele	Cechy tej warstwy społecznej
arystokracja	baronowie Krzeszowscy, Ochocki, Łęccy, prezesowa Zasławska, pani Wąsowska, Ewelina Janocka, Baron Dalski i inni	<ul style="list-style-type: none"> • próżniactwo, wywyższanie się, pogarda dla ludzi pracujących, ocena człowieka na podstawie jego pochodzenia, utrata wartości moralnych (oszustwa), brak prawdziwego patriotyzmu (szafowanie pustymi frazesami) • Prus negatywnie ocenia tę warstwę z wyjątkiem prezesowej Zasławskiej (dba o dzieci wiejskie, szanuje ludzi, ważne jest dla niej zachowanie, a nie pochodzenie) oraz Juliana Ochockiego (poświęcił się nauce)
szlachta	stara szlachta (ojciec Wokulskiego, Wirski) nowe pokolenie (Stanisław, pani Stawska)	<ul style="list-style-type: none"> • stara szlachta nie próbuje dostosować się do nowych warunków po utracie majątku (pragnie odzyskać go na drodze sądowej) • nowe pokolenie potrafi pracować, przystosowuje się do życia w nowej sytuacji
mieszczaństwo polskie	np. radca Węgrowicz, subiekci Wokulskiego	<ul style="list-style-type: none"> • niechęć do pracy, brak aspiracji, zapatrzenie w arystokrację i jej styl życia • brak zrozumienia dla jednostek wyróżniających się, roznoszenie plotek (ludzi drażni majątek Wokulskiego i sumienność Rzeckiego)
mieszczaństwo pochodzenia niemieckiego	np. Minclowie, Hopferowie	<ul style="list-style-type: none"> • pracowitość, gromadzenie majątku, oszczędność, kierowanie się rozsądkiem (np. Minclowa nie rozumie, dlaczego Rzecki wstępuje do wojska)
mieszczaństwo pochodzenia żydowskiego	Szlangbaum, Szuman	<ul style="list-style-type: none"> • pracowitość, przedsiębiorczość, znajomość technik handlu • nie wszyscy uczciwie dorabiają się majątku (stary Szlangbaum – lichwa) • doświadcza antysemityzmu (także uczestnicy powstania styczniowego Szlangbaum i Szuman)

inteligencja	studenci, dr Szuman, prof. Geist	<ul style="list-style-type: none"> klasa o potężnych, ale niewykorzystanych (np. poprzez brak pieniędzy na kształcenie czy prowadzenie badań) możliwościach
lud	Węgiełek, Marianna, furman Wysocki i jego brat dróżnik	<ul style="list-style-type: none"> mieszkańcy miast żyją w nędzy (warszawskie Powiśle) brakuje dla nich pracy, nie umieją jej szukać, ale są sumienni w obowiązkach biedni korzystają z pomocy (akcje charytatywne arystokracji)

- Obraz Warszawy**
 - ✓ fotograficzna dokładność w opisie ulic, kamienic
 - ✓ Prus oddaje klimat miasta, czytelnik może mieć wrażenie, że razem z narratorem je przemierza
 - ✓ oddanie obyczajowości Warszawy: stroje, zabawy, wyścigi konne, procesy
 - ✓ opis konkretnych miejsc i budynków (sklepu Wokulskiego, kamienicy Łęckich, kościoła św. Krzyża)
 - ✓ Warszawa miastem kontrastów – Prus ukazuje, że np. Powiśle zamieszkuje biedota, zaś Łazienki są miejscem spotkań i spacerów śmietanki towarzyskiej
 - ✓ przedstawienie prawdziwych wydarzeń np. wyścigi konne

- Motywy obecne w *Lalce***

Spółczeństwo

- Ukazanie rozwarstwienia społeczeństwa - kontrast między bogatymi a biednymi
- Krytyka poszczególnych warstw społecznych (np. próżniactwa arystokracji, lenistwa mieszczaństwa polskiego, niezaradności „starej szlachty”)
- Awans społeczny (przenikanie z jednej warstwy do drugiej i zdobycie akceptacji jest trudne lub wręcz niemożliwe)

Miłość

- Uczucie Stanisława Wokulskiego do Izabeli Łęckiej
- Miłość barona Dalskiego do Eweliny Janockiej
- Relacja prezesowej Zasławskiej ze stryjem Stanisława Wokulskiego
- Małżeństwo Węgiełka i Marianny
- Uczucie Rzeckiego do Heleny Stawskiej
- Wspomnienie doktora Szumana o swoim uczuciu z młodości

Zdrada

- Ewelina zdradza barona Dalskiego z Kazimierzem Starskim
- Izabela najpewniej zdradza Stanisława Wokulskiego z Kazimierzem Starskim

Lalka

- Izabela Łęcka
- Przedmiot procesu, który baronowa Krzeszowska wytoczyła Helenie Stawskiej (**klótnia, spór**)
- Do lalki porównana została Ewelina Janocka
- Ocena, gdy Rzecki układa zabawek w witrynie sklepu (**theatrum mundi**)

Wiara w idee (idealizm)

- Idealista polityczny - Ignacy Rzecki
- Idealista nauki - Julian Ochocki (**motyw nauki, wynalazku, naukowca**)
- Idealista miłości - Stanisław Wokulski

Praca

- Dla Rzeckiego stanowi wartość, definiuje go jako człowieka
- Dla Wokulskiego jest sposobem na zdobycie pieniędzy koniecznych do realizacji planów, niekiedy ucieczką od miłosnych kłopotów, ale czasem go też nużącym obowiązkiem
- Arystokraci nie pracują zawodowo (Łęcka postrzega pracę jako karę za grzechy)
- Biedota chciałaby pracować, ale potrzebuje pomocy z zewnątrz

Pieniądze

- Środek do celu (dla Wokulskiego)
- Forma pomocy najbiedniejszym (Wokulski pomaga np. Węgiełkowi)
- Dobro zaspokajające kaprysy i pozwalające na odpowiedni styl życia (dla Izabeli)
- Gwarancja dobrego ożenku (wysokość posagu)
- Szansa na zmianę całego życia (Marianna)

Kobieta

- Wyidealizowany obraz niewiast (kobieta jako anioł)
- Pustota płci pięknej (słowa prezesowej Zasławskiej o Ewelinie Janockiej)

Zachowaj te notatki tylko dla siebie :)

- Różne wizerunki kobiet (rozsądna i doświadczona prezesowa, inteligentna Kazia Wąsowska, niedojrzała Ewelina, przekonana o własnej wyjątkowości Izabela, rozhisteryzowana baronowa)
- Emancypacja ukazana na przykładzie Heleny Stawskiej

Miasto

- Warszawa opisana z fotograficzną dokładnością (przedstawienie prawdziwych wydarzeń, np. wyścigi konne; oddanie obyczajów miasta, opis konkretnych miejsc)
- Kontrast między poszczególnymi częściami miasta (Powiśle a Krakowskie Przedmieście)
- Paryż - dokładny opis, łącznie z wyglądem mieszkańców

Tradycje i konwenanse

- Rozliczne zakazy i nakazy, których przestrzega arystokracja (np. zachowanie przy stole)
- Potępienie mezaliansu (ale często ciche przyzwolenie na romanse)
- Zwyczaje ukazujące szacunek warstw niższych do arystokracji (choćby pozorny)
- Konsekwencje obrazy honoru (**pojedynek**)

Historia

- Odwołania do powstania styczniowego (mowa ezopowa)
- Kult Napoleona uprawiany przez Rzeckiego (i jego **patriotyzm**)
- Wspomnienia Rzeckiego z udziału w powstaniu węgierskim
- Odniesienia do współczesnej bohaterom utworu rzeczywistości politycznej

Marzenia i pragnienia

- Wokulski marzy o związku z Izabelą
- Rzecki pragnie urlopu (po cichu też wzdycha do Heleny Stawskiej)
- Izabela marzy o uwielbieniu, miłości idealnej
- Ochocki pragnie rozwoju naukowego
- Geist chce wynaleźć metal lżejszy od powietrza

Samotność i tęsknota

- Wokulski (nieszczęśliwa miłość)
- Rzecki (brak szerokiego grona przyjaciół)
- Łęcka (niepokój o byt rodziny, tęsknota do ideałów)
- Geist (odrzuconie jego też przez innych uczonych)
- baronowa Krzeszowska (rozpacza po śmierci dziecka)

Śmierć i samobójstwo

- scena śmierci Ignacego Rzeckiego
- Wokulski próbuje się zabić
- śmierć prezesowej Zasławskiej
- samobójstwo Augusta Katza

Inne motywy

- **Żydzi** - spotyka ich antysemityzm - potępia go Ignacy Rzecki
- **dziecko i dzieciństwo** (zmarła córeczka baronowej, Helenka Stawska, opowieści o dzieciństwie Wokulskiego)
- **hazard** (Baron Krzeszowski, Tomasz Łęcki)
- **komizm** - zachowanie studentów, którzy dręczą baronową Krzeszowską

• KRÓTKIE STRESZCZENIE

Powieść rozpoczyna scena rozmowy w jadalni, podczas której zgromadzeni mówią o Wokulskim. W tym fragmencie czytelnik poznaje teraźniejszość kupca (przebywa na wojnie rosyjsko-tureckiej, gdzie zarabia jako dostawca wojskowy) oraz jego przeszłość. W kolejnych fragmentach książki czytamy, że Wokulski nieoczekiwanie powraca do Warszawy. Zgromadził olbrzymi majątek i rozpoczyna walkę o względy Izabeli Łęckiej (np. bierze udział w kweście Wielkopiątkowej). Kupiec nie zajmuje się jednak tylko swoim życiem prywatnym, ale także pomocą ubogim (np. rodzinie Wysockich czy Mariannie), choć to jednak miłość do Izabeli przede wszystkim go napędza (np. zakłada wraz z arystokratami spółkę handlową, m.in. po to, aby związać się z wyższymi sferami).

Wokulski jest świadom trudnej sytuacji finansowej swojej wybranki. Postanawia kupić należącą do Łęckich kamienicę (po zawyżonej cenie) i w ten sposób wesprzeć ukochaną. Nabywa także konia wyścigowego należącego do baronowej Krzeszowskiej. Zwierzę wygrywa wyścig, co rozwściecza barona Krzeszowskiego. Wokulski wyzywa go na pojedynek (Stanisław raniąc konkurenta, wygrywa starcie). Kupiec zostaje zaproszony na obiad do Łęckich, co napawa go ogromną radością. Spełnia rozmaite prośby panny Izabeli, m.in. na jej życzenie organizuje huczne przyjęcie Rossiego (ulubionego artysty Łęckiej). Pod koniec tomu Wokulski finalizuje zakup kamienicy, co rozwściecza Izabelę, urażoną nieproszoną pomocą – kobieta mówi mu o tym, a także flirtuje w jego towarzystwie z kuzynem, Kazimierzem Starskim, co załamuje Wokulskiego. Kupiec wyjeżdża do Paryża.

W stolicy Francji Wokulski cierpi po chłodnym pożegnaniu z Łęcką. Prowadzi interesy swojego przyjaciela, Suzina, oraz poznaje profesora Geista, który wynalazł metal lżejszy od wody. Kupiec planuje pozostać we Francji, ale list od prezesowej Zasławskiej, w którym mowa o tym, że Izabela wspomina Wokulskiego sprawia, że bohater natychmiast wraca do Polski i przyjeżdża do Zasławka. Spędza tu czas w towarzystwie barona Dalskiego, Eweliny Janockiej (jego narzeczonej), Juliana Ochockiego, Kazi Wąsowskiej, Kazimierza Starskiego, Izabeli Łęckiej i prezesowej Zasławskiej. Pewnego dnia udaje się ze swoją ukochaną na spacer, podczas którego kobieta daje mu nadzieję na spełnienie jego marzeń. Tak się faktycznie staje – Wokulski zostaje uznany za kandydata do ręki Łęckiej pod warunkiem, że zrzecze się sklepu. Starania Stanisława o Łęcką nie powstrzymują jednak

Za
ch
ow
aj
te
not
atk
i
tyl
ko
dla
sie
bie
:)

marzeń Rzeckiego o ślubie Wokulskiego z Heleną Stawską. Na urzeczywistnienie się nadziei Rzeckiego nie ma jednak szans.

Izabela niestety nie traktuje z szacunkiem Stanisława – pozwala sobie m.in. na flirt z Molinarim (kolejnym z artystów, którzy ją fascynują). Wokulski zaślepiony miłością i faktem, iż został oficjalnym narzeczonym Izabeli, toleruje zachowanie kobiety. Nie jest jednak w stanie znieść upokorzenia, gdy w pociągu do Krakowa podsłuchuje flirt Izabeli i Kazia Starskiego prowadzony po angielsku (Wokulski nauczył się tego języka). Rozżalony podejmuje próbę samobójczą – od śmierci pod kołami pociągu ratuje go dróżnik Wysocki, któremu kiedyś pomógł. Kupiec wraca do Warszawy i popada w wielotygodniową rozpacz, którą przerywają odwiedziny pani Wąsowskiej, namawiającej bohatera do pogodzenia się z Izabelą. Wokulski nie przystaje jednak na tę propozycję i po rozmowie znika.

Istnieją rozmaite wizje jego dalszych losów (zakończenie otwarte):

- ✓ podróż po świecie
- ✓ wyjazd do Paryża (do profesora Geista)
- ✓ samobójstwo w Zasławiu (wysadzenie ruin zamku)

Książka kończy się sceną śmierci Rzeckiego oraz informacją o tym, iż Łęcki także nie żyje, zaś panna Izabela ma zamiar wstąpić do zakonu.

Za
ch
ow
aj
te
not
atk
i
tyl
ko
dla
sie
bie
:)